

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์หนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) กล่าวถึง หน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรประการหนึ่งคือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มทุกรูปแบบ เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ด้านเทคโนโลยีการประกอบอาชีพต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรมีการพัฒนาอย่างมีระบบและยั่งยืน และเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งการรวมกลุ่มนั้นเกิดขึ้นได้สองลักษณะคือ เกิดจากการจัดตั้งของหน่วยงานและเกิดจากความต้องการของเกษตรกร ซึ่งเข้าร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2549)

กลุ่มเกษตรกร เป็นกลุ่มบุคคลผู้ประกอบอาชีพแต่ละประเภทเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ประมง อื่นๆ จำนวนไม่น้อยกว่าสามสิบคน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาจร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2547 (www.cpd.go.th, 20 พฤษภาคม 2553)

จากรายงานของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ระบุว่า ในประเทศไทยมีกลุ่มเกษตรกรหลายประเภท เช่น กลุ่มเกษตรกรทำไร่ กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มเกษตรกรทำสวน กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ กลุ่มเกษตรกรประมง และกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ โดยกลุ่มเกษตรกรทำไร่มี่ทั้งสิ้น 635 กลุ่มทั่วประเทศ (www.th.wikipedia.org, 15 มิถุนายน 2553) และในจังหวัดเชียงใหม่มีอยู่จำนวน 36 กลุ่ม (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่, 2553)

กลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อน จดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2519 โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอฝางและสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ เดิมชื่อว่า กลุ่มเกษตรกรทำไร่ม่อนปิ่น ซึ่งอยู่ในพื้นที่การปกครองของตำบลม่อนปิ่น ต่อมาเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2544 ได้ดำเนินการขอเปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อน ตามชื่อของตำบลที่แยกขึ้นมาใหม่ ในปี 2555 กลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อน มีสมาชิก จำนวน 180 คน ชาย 151 คน หญิง 29 คน กลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อนมีนโยบายเพื่อให้บริการแก่สมาชิกและเกษตรกรที่สนใจได้ซื้อผลิตภัณฑ์ในราคายุติธรรม มีการเชิญนักวิชาการเกษตรมาให้ความรู้กับสมาชิกและ

เกษตรกรที่สนใจ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก ส่งเสริมให้สมาชิกประกอบอาชีพ เกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี และพยายามหาแหล่งทุนในการจัดหาปุ๋ยอินทรีย์มาจำหน่ายให้กับสมาชิกในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด มีการดำเนินธุรกิจที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้น

จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา สมาชิกสามารถชำระหนี้ได้ตรงเวลา เนื่องจากสมาชิกสามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี จึงมีรายได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กลุ่มยังได้มีความคิดริเริ่มในการจัดโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในกลุ่ม เช่น

- โครงการอบรมความปลอดภัยกับการใช้สารเคมีในการเกษตร เพื่อความปลอดภัยของสมาชิกกลุ่มและผู้บริโภค โดยได้จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัยและส่งเสริมการใช้สารสกัดจากธรรมชาติทดแทนการใช้สารเคมี
- โครงการจัดหาปุ๋ยอินทรีย์มาจำหน่ายให้สมาชิกเพื่อส่งเสริมสมาชิกให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพงและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของดิน
- โครงการจัดงานมหกรรมปุ๋ย-ยา ประจำปี เพื่อบริการแก่สมาชิกและเกษตรกรที่สนใจได้ใช้ผลิตภัณฑ์การเกษตรในราคายุติธรรม ได้รับความสะดวก และมีบริการให้คำปรึกษาโดยนักวิชาการเกษตร เป็นต้น

ทั้งนี้พบว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพของตน ทำให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น เป็นการยกระดับฐานะและระดับความรู้ของเกษตรกรได้อีกด้วย

จากผลการดำเนินงานดังกล่าว กลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อน จึงได้รับเลือกจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้เป็นสถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2552 และเข้ารับพระราชทานโล่รางวัลในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2552 ณ มณฑลพิธีสนามหลวง

จากประสบการณ์และบทเรียนของกลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อนดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า กลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อนมีกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอย่างไรจึงประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมต่างๆเป็นอย่างไร และมีเงื่อนไข / ปัจจัย อะไรบ้างที่มีต่อการดำเนินงานและการพัฒนา กลุ่มเกษตรกรจนประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยน่าจะเป็นแนวทางให้เกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ได้นำไปปรับใช้ในการพัฒนา กลุ่มของตนเองต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่อดีต จนได้รับรางวัล
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม และในการพัฒนา กลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อน จนประสบความสำเร็จ
3. เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไข / ปัจจัย ที่มีผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนา กลุ่มเกษตรกร จนประสบความสำเร็จ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เรื่องกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่อดีต จนได้รับรางวัล
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม และในการพัฒนา กลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อน จนประสบความสำเร็จ
3. ได้องค์ความรู้เรื่องเงื่อนไข / ปัจจัย ที่มีผลต่อกระบวนการสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนา กลุ่มเกษตรกรจนประสบความสำเร็จ

1.4 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนา กลุ่มเกษตรกรโป่งน้ำร้อน ให้ประสบความสำเร็จ คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อน ประกอบด้วย ประธานกลุ่มจำนวน 1 คน คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ของกลุ่ม จำนวน 20 คน สมาชิก จำนวน 180 คน เจ้าหน้าที่จากองค์กรที่ให้การสนับสนุนในพื้นที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อนจำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 204 คน

1.5 นิยามศัพท์

กลุ่มเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฟาง จังหวัด เชียงใหม่

กระบวนการสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง ลำดับการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของกลุ่มจนทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) ขั้นตอนการสร้างกลุ่ม ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ และการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร 2) ขั้นตอนมีปฏิบัติดำเนินงานได้แก่ การจัดทำโครงการต่างๆ 3) ขั้นตอนความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มเกษตรกร 4) ขั้นตอนพลังสามัคคี ได้แก่ การร่วมกันทำกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชุมชนที่อาศัย เป็นต้น

สถาบันเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ หมายถึง รางวัลที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้คัดเลือกให้แก่กลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อนเมื่อปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากกลุ่มมีความคิดริเริ่มในการจัดทำโครงการต่างๆ มีความสามารถในการบริหารและจัดการองค์กร รวมทั้งสมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เป็นต้น

การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกและเจ้าหน้าที่กลุ่มเกษตรกรทำไร่โป่งน้ำร้อน ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย การร่วมในการประชุมใหญ่ของกลุ่ม การร่วมวางแผนโครงการ การร่วมดำเนินงานกิจกรรมของโครงการ การร่วมประเมินผล การร่วมรับความรู้จากโครงการที่กลุ่มจัดทำขึ้น และการร่วมรับผลประโยชน์จากการกู้เงิน ฝากเงิน หรือจัดหาสินค้าหรือบริการอื่นๆ ซึ่งกรรมการกลุ่มจะทำหน้าที่ดำเนินงานของกลุ่มให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ส่วนสมาชิกจะแบ่งออกเป็น 4 หน่วยเกษตรกรแยกตามพื้นที่ ซึ่งสมาชิกจะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น